УДК 341.231.14:172.4
DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-12-6

Подковенко Тетяна Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
ORCID ID: 0000-0003-0344-3010

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В АКСІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено комплексний філософсько-правовий аналіз концепції безпеки людини в аксіологічному вимірі. Аналізуються ціннісні підстави безпеки людини як комплексного феномену, що поєднує матеріальні та духовні аспекти. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Вихідним є аксіологічний підхід, який дозволяє розглядати концепцію безпеки людини як ціннісно зумовлене явище правової та соціальної реальності. У межах цього підходу безпека людини аналізується не лише як інструмент публічної політики, а як нормативно-ціннісна категорія, пов'язана з людською гідністю, свободою та справедливістю. Застосування філософсько-правового методу дало змогу виявити онтологічні та нормативні підстави концепції безпеки людини у сучасному праворозумінні. У цілому застосована методологія забезпечує цілісне та обґрунтоване дослідження концепції безпеки людини в аксіологічному вимірі та дозволяє розкрити її філософсько-правове значення в сучасному правовому дискурсі.

Обґрунтовано, що безпека людини виходить за межі традиційного розуміння безпеки як елементу державної або воєнної політики та постає як самостійна фундаментальна соціальна й правова цінність, тісно пов'язана з ідеями людської гідності, свободи, життя, недоторканності та автономії особи. Показано, що концепція безпеки людини формує людиноцентричну парадигму праворозуміння, у межах якої держава розглядається не як самоціль, а як інструмент забезпечення умов для гідного і безпечного існування людини. Особливу увагу приділено аксіологічному потенціалу конституційного положення про визнання людини найвищою соціальною цінністю як нормативної основи концепції безпеки людини в національному правопорядку. Обґрунтовується теза, що безпека людини є інтегральною цінністю, яка визначає сенс і призначення сучасної правової системи. У статті розкривається взаємозв'язок між різними рівнями безпеки та системою цінностей суспільства, а також аналізуються аксіологічні детермінанти правового забезпечення безпеки людини.

Доведено, що інтеграція аксіологічних засад безпеки людини у законодавство та правозастосовну практику сприяє посиленню гарантій прав людини, підвищенню рівня соціальної довіри та гармонізації національної правової системи з європейськими стандартами. Зроблено висновок, що концепція безпеки людини виступає важливим ціннісним орієнтиром розвитку сучасного права в умовах глобальних викликів, суспільної нестабільності та трансформації правових систем.

Ключові слова: *аксіологія, безпека людини, право на безпеку, цінності, система цінностей, людська гідність, права людини, людиноцентризм.*

Podkovenko T. O. The concept of human security in the axiological dimension: philosophical and legal analysis

The article provides a comprehensive philosophical and legal analysis of the concept of human security in the axiological dimension. The value foundations of human security as a complex phenomenon combining material and spiritual aspects are analyzed. The methodological basis of the study is a complex of general philosophical, general scientific and special legal methods of scientific knowledge. The starting point is the axiological approach, which allows us to consider the concept of human security as a value-based phenomenon of legal and social reality. Within the framework of this approach, human security is analyzed not only as an instrument of public policy, but as a normative-value category associated with human dignity, freedom and justice. The application of the philosophical and legal method made it possible to identify the ontological and normative foundations of the concept of human security in modern legal understanding. In general, the applied methodology provides a holistic and substantiated study of the concept of human security in the axiological dimension and allows us to reveal its philosophical and legal significance in modern legal discourse.

It is substantiated that human security goes beyond the traditional understanding of security as an element of state or military policy and appears as an independent fundamental social and legal value, closely related to the ideas of human dignity, freedom, life, inviolability and autonomy of the individual. It is shown that the concept of human security

© Подковенко Т. О., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

forms a human-centric paradigm of legal understanding, within which the state is considered not as an end in itself, but as an instrument for ensuring conditions for a dignified and safe existence of a person. Special attention is paid to the axiological potential of the constitutional provision on the recognition of a person as the highest social value as the normative basis of the concept of human security in the national legal order. The thesis is substantiated that human security is an integral value that determines the meaning and purpose of the modern legal system. The article reveals the relationship between different levels of security and the system of values of society, and also analyzes the axiological determinants of the legal provision of human security.

It is proved that the integration of the axiological principles of human security into legislation and law enforcement practice contributes to strengthening human rights guarantees, increasing the level of social trust and harmonizing the national legal system with European standards. It is concluded that the concept of human security serves as an important value guideline for the development of modern law in the context of global challenges, social instability and transformation of legal systems.

Key words: *axiology, human security, the right to security, values, system of values, human dignity, human rights, anthropocentrism.*

Актуальність проблеми. Упродовж тривалого часу поняття безпеки в політичній теорії та праві розглядалося переважно крізь призму виключно інтересів держави, її територіальної цілісності та державного суверенітету. Такий підхід був характерним для класичної теорії міжнародних відносин та позитивістського праворозуміння, у межах яких людина фактично сприймалася як похідний елемент державної безпеки. Однак глобальні трансформації кінця XX – початку XXI століття зумовили переосмислення самої сутності безпеки.

Концепція безпеки людини (human security), що набула поширення у 1990-х роках, запропонувала принципово іншу логіку – перенесення фокусу з держави на людину як носія гідності та фундаментальних прав. У цьому контексті безпека постає не лише як захищеність від фізичного насильства, а як комплексний стан, що охоплює соціальні, економічні, культурні та правові умови людського існування та повноцінної реалізації людського потенціалу. Саме тому аналіз цієї концепції вимагає звернення до аксіологічних засад, які лежать в основі права та правового порядку і мають визначати вектор державної політики у формуванні безпекового середовища.

Особливої актуальності питання гарантування безпеки людини набуло в умовах збройної агресії росії проти України. Як зазначають дослідники «Державам, в яких реформування безпекового сектору відбувається на тлі збройних конфліктів – в активній чи замороженій стадіях – важливо уникнути спокуси відкласти питання безпеки людини до «кращих часів» й сфокусуватися лише на традиційній державній безпеці. Та хоча традиційні загрози залишаються життєво важливими, що підтверджує в т.ч. й агресія росії проти України, парадигма людської безпеки, що ставить людину в центр уваги, має бути знаменником реформування безпекового сектору в державах, які обрали сучасну демократичну модель розвитку» [1, с. 3]. Мова йде про взаємовизначальність та взаємозалежність безпеки держави та безпеки людини. Це дві ціннісні складові, якими не можна нехтувати. Парадигма людської безпеки ґрунтується на аксіологічному приматі людини, її гідності, свободи та основоположних прав як вищих соціальних цінностей. Це безумовна ціннісна аксіома. І у цьому контексті безпека держави набуває інструментального, а не самодостатнього характеру. Держава легітимна лише настільки, наскільки вона слугує захисту конкретної людини. Такий підхід відкидаючи формалізм, відповідає природно-правовому мисленню та сучасному розумінню верховенства права як панування загальнолюдських цінностей.

Мета дослідження полягає у філософсько-правовому аналізі концепції безпеки людини в аксіологічному вимірі та виявленні її значення для розвитку сучасної правової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постійне збільшення загроз людській безпеці, викликане як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, зумовлює зростаючий науковий інтерес до проблем розуміння безпекового середовища та гарантій його забезпечення. На сьогодні питання безпеки людини все більше стає об'єктом предметних дискусій в колі політиків, вітчизняних та зарубіжних науковців, міжнародних експертів. Серед зарубіжних науковців, які досліджують різні аспекти безпеки людини, аналізують проблеми формування безпекового середовища, варто відмітити А. Ачарайя, М. Мартін, Т. Оувен, Р. Періс, К. Томас, Г. Кінг, А. Сухрке, С. Фукуда-Парр, С. Мессінео та ін. Сучасні автори прагнуть розкрити різні грані безпеки людини через зміну ціннісних пріоритетів. Сама практична цінність ідеї безпеки людини полягає в тому, що, на відміну від попередніх державоцентричних концепцій безпеки, які переважно асоціювалися з військовою силою, безпека людини обирає більш інклюзивне та багатовимірне розуміння безпеки, засноване на індивіді.

А. Ачарая, почесний професор американського університету у Вашингтоні, автор книги "Human Security: East versus West" зазначає: «Концепція human security є потужною, контроверсивною спробою академічних кіл і політичного співтовариства дати нове визначення і розширити значення безпеки» [2, с. 449]. Ця концепція за своїм змістовним наповненням стає більш об'ємною, що обумовлено плюралізмом сучасного праворозуміння, зміною в цілому світоглядної парадигми, визнанням загальнолюдських цінностей як основи правового порядку та демократичного розвитку суспільства.

Значний науковий доробок у вивчення проблем безпеки людини зроблено і вітчизняними науковцями, зокрема С. Баглай, А. Боброва, В. Вовк, Г. Герасим, Ю. Древаль, Ю. Каздобіна, Б. Коломієць, Б. Кормич, Н. Кузнецова, Є. Монастирський, О. Турченко та ін. Сучасна концепція праворозуміння, зміщуючи акценти з держави на людину, прагне подолати державоцентризм та сфокусуватися на людині, її інтересах та гарантіях людської безпеки. У цьому аспекті заслуговує на увагу аналітичний звіт, сформований групою українських науковців у 2021 році. Звіт розкриває комплексний підхід до розуміння безпеки людини через захист основних прав і свобод, забезпечення економічної стабільності, доступ до медичних послуг та освіти, а також захист від насильства та дискримінації. Зокрема, автори наголошують, що «реконцептуалізація безпеки демонструє стійкий дрейф у бік визнання людей та спільнот центром уваги. Це підсилює концепт національної безпеки, сфокусований на захисті держав від зовнішніх небезпек. Переключення уваги на безпеку людини та спільноти дозволяє цілісно розглянути проблеми, які загрожують існуванню людства, такі як пандемія, зміна клімату, соціальна несправедливість та фізичне насильство. Більшість цих загроз давно перетнула державні кордони, однак проявляє себе по-різному в різних регіонах. Людська безпека дозволяє збалансувати контекстуальні та всеосяжні проблеми людства, розширюючи коло зацікавлених у безпеці сторін, які набувають агентності» [3, с. 6]. Таким чином, розширюється коло активних суб'єктів у формуванні безпекового середовища, де фокус зміщується від держави до міжнародних та національних організацій, різноманітних асоціацій, громадських організацій та місцевих спільнот. Безпека людини стосується як фізичного захисту, так і розширення життєво важливих свобод людей для реалізації власного потенціалу. Вона вимагає як захисту людей від актуальних загроз, так і надання людям можливості брати на себе відповідальність за своє життя через конкретні рішення та конкретні дії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпека людини як наукова категорія формується на основі комплексу універсальних цінностей – поваги до людської гідності, свободи, рівності та прав людини. Підтвердженням цьому є сучасні академічні дослідження, у яких акцентується увага на системі базових цінностей Європейського Союзу, яка включає повагу до прав людини, верховенство права та демократію. Н. Амельченко наголошує, що «цінності є глибинними життєвими орієнтаціями індивіда або груп людей, вони визначають цілі життя та переконання, вони можуть втілюватися в соціально-політичні рухи та інститути. Стрижнем європейських цінностей виступають ліберальні фундаментальні права та свободи людини, демократичні принципи державного устрою, а також правова і соціальна держава» [4, с. 4]. Попри сучасні виклики глобалізованого суспільства, усвідомленим є той факт, що безпека стає не лише геостратегічним імперативом, а й вираженням спільної ціннісної ідентичності, де загальнолюдські цінності виступають фундаментом комплексної політики безпеки. Це той необхідний вектор розвитку не тільки сучасного демократичного суспільства, а й всієї світової спільноти.

Дискусії, що ведуться з 1980-х років, висунули якісно нову концепцію «безпеки людини», яка є відмінною від традиційного вживання терміна «безпека» у XX ст., що пояснював сутність національної або державної безпеки. Доповідь Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй про людський розвиток (HDR) 1994 року стала вагомим кроком у цьому напрямку, який кардинально змістив акценти в розумінні безпеки і повернув міжнародну спільноту до риторики, яка використовувалася ще в 1940-х роках під час планування нового світового порядку після катастрофічних криз 1930–1945 років: «свобода від страху» і «свобода від злиднів» [5]. Згодом до цих гасел, зокрема у Загальній декларації прав людини 1948 року, почали додавати ще більш загальне поняття: свободу жити з гідністю [6].

Сучасна концепція безпеки людини передбачає не лише гуманізацію існуючого дискурсу про державну безпеку через турботу про фізичну безпеку людей. Безпека людини як цінність має джерело в універсальній потребі людини в самозбереженні, свободі та розвитку. Як зазначав А. Швейцер, «етика – це безмежна відповідальність за все, що живе» [7, с. 45]. Ця ідея розкриває глибинний аксіологічний зміст безпеки – вона є необхідною умовою можливості реалізації відповідальності людини перед собою, суспільством та майбутніми поколіннями. Здатність людини бути носієм

культури, залежить від того наскільки вона є одночасно мислячою та вільною істотою, але це не можливо в ситуації цілковитого домінування суспільства над особистістю [8, с. 272]. Саме тому у сучасному дискурсі про людську безпеку об'єктом стають всі люди, а іноді, за імплікацією, людський вид. Сучасна концепція безпеки людини передбачає істотне переосмислення об'єкта безпеки, зміни в розумінні того, що є загрозами безпеці, і, що є пріоритетними заходами, інструментами та діяльністю у сфері безпеки.

На жаль, служби безпеки не можна вважати самозрозумілими промоутерами безпеки та відчуття безпеки. Відповідні заходи реагування на загрози включають захист людей різними способами, а також розширення їхніх прав та посилення їхньої «безпечності»: «здатність уникати небезпечних ситуацій і зберігати [психологічне] відчуття безпеки, коли такі ситуації все ж виникають, а також здатність відновлювати свою безпеку та відчуття безпеки, коли вони були порушені» [9, с. 15]. Аналогічне розуміння безпеки людини подано у дослідницькій програмі «Глобальні зміни навколишнього середовища та безпека людини», зокрема мова йде про «здатність окремих осіб та громад реагувати на загрози їхнім соціальним, людським та екологічним правам» [10]. Трастовий фонд ООН з безпеки людини (2007) також наголошує, що: «безпека людини виходить за рамки захисних механізмів і включає необхідність розширення можливостей людей, вчасного виявлення загроз їхній безпеці та визначення засобів, за допомогою яких вони впроваджуватимуть необхідні зміни» [10].

Концепція безпеки людини, сформульована в Звіті ПРООН 1994 року, сприйнялася переважно в прагматичному трактуванні як інструмент забезпечення розвитку. Однак її філософсько-правове підґрунтя потребує з'ясування. Як відмічено у Звіті, «сталий розвиток має бути орієнтований на людину, безпечне довкілля, створення робочих місць та захист прав жінок» [5]. У ньому вперше на міжнародному рівні було наголошено, що без людиноцентристського підходу неможливо вирішити світові проблеми у сфері боротьби з організованою злочинністю, встановлення миру, скорочення народонаселення, соціальної інтеграції та захисту природних ресурсів. Тільки забезпечивши безпеку людини, можна відповісти на широкомасштабні та багатопланові загрози сучасного світу. У цьому звіті виокремлено основні характеристики компонентів "human security": людиноорієнтованість, універсальність, взаємозалежність та раннє попередження. «Концепція безпеки, – стверджується у звіті, – надто довго тлумачилася вузько: як безпека території від зовнішньої агресії, або як захист національних інтересів у зовнішній політиці, або як глобальна безпека від загрози ядерного голокосту... Забутими були законні турботи звичайних людей, які шукали безпеки у своєму повсякденному житті» [5, с. 22]. Ця критика є чіткою та переконливою, але наступна пропозиція звіту щодо нової концепції безпеки – людської безпеки – не має точності: «Можна сказати, що людська безпека має два основні аспекти. Вона означає, по-перше, безпеку від таких хронічних загроз, як голод, хвороби та репресії. А по-друге, вона означає захист від раптових та болісних порушень у моделях повсякденного життя – чи то вдома, на роботі, чи в громадах» [5, с. 23]. Сфера застосування цього визначення є доволі широкою: практично будь-який вид неочікуваного або нерегулярного дискомфорту може становити загрозу людській безпеці. Автори звіту визначили сім конкретних елементів, що складають безпеку людини: економічна, продовольча, безпека здоров'я, безпека довкілля, особиста безпека, безпека спільноти, політична безпека [5, с. 24–25]. Варто зазначити, що у цій системі важко визначити якийсь один пріоритетний елемент. Це безумовні складові одного комплексного явища – «безпека людини».

Сьогодні визначення безпеки людини, надане ПРООН у 1994 році, залишається найбільш цитованим та «найавторитетнішим» формулюванням цього терміна, хоча різні члени коаліції з питань безпеки людини адаптували це визначення відповідно до власних інтересів. Наприклад, за даними уряду Японії, концепція безпеки людини «всебічно охоплює всі заходи, що загрожують виживанню, повсякденному життю та гідності людини, – наприклад, погіршення стану навколишнього середовища, порушення прав людини, транснаціональна організована злочинність, незаконний обіг наркотиків, біженців, бідність, протипіхотні міни та... інфекційні захворювання, такі як СНІД, – і посилює зусилля щодо протидії цим загрозам» [11, с. 90]. Інші держави, такі як Канада, пропагують більш обмежувальне визначення безпеки людини як «свободи від повсюдних загроз правам, безпеці чи життю людей» [1, с. 90].

Як зазначав колишній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан, безпека людини є одним з основних пунктів порядку денного миру, безпеки та розвитку. Безпека людини є комплексною в тому сенсі, що вона інтегрує ці складові: «Безпека людини в найширшому сенсі охоплює набагато більше, ніж відсутність насильницьких конфліктів. Вона охоплює права людини, належне управління,

доступ до освіти та охорони здоров'я, а також забезпечення того, щоб кожна людина мала можливості та вибір для реалізації свого власного потенціалу. Кожен крок у цьому напрямку є також кроком до скорочення бідності, досягнення економічного зростання та запобігання конфліктам. Свобода від злиднів, свобода від страху та свобода майбутніх поколінь успадковувати здорове природне середовище – це взаємопов'язані основи людської, а отже, і національної безпеки» [12]. Підтвердженням цьому є також той факт, що у сучасних дискусіях, наукових публікаціях термін «безпека людини» все частіше зустрічаємо не лише з прив'язкою до фізичної безпеки, а й в обговореннях питань довкілля, міграції, соціально-економічних прав, культури, гендеру та іншого. Те, що спочатку було лише темою для обговорень в межах Організації Об'єднаних Націй, зараз є набагато ширшим та змістовнішим. Як і споріднена ідея прав людини, безпека людини може стати ідіомою, яка відіграє важливу роль у мотивації та спрямуванні уваги, а також у розпізнаванні, діагностиці, оцінці та вчасному реагуванні на проблеми. У сучасних дискусіях, обговореннях на різних рівнях щодо безпекового середовища поняття «безпеки людини» перенаправляє увагу: з національного / державного рівня на людей як потенційних жертв; за межі фізичного насильства як єдиної відповідної загрози/вектору; і за межі фізичної шкоди як єдиної відповідної шкоди. На сьогодні існує безліч конкретних запропонованих науковцями визначень безпеки людини, які можливо різняться за змістовним наповненням, але в загальному мова йде про ті ціннісні компоненти, на яких автори прагнуть особливо наголосити та підкреслити їхню значимість для людини.

Стосовно розуміння безпеки як загальнолюдської цінності, то ще у вересні 2017 року директор Ingibjörg Sólrún Gísladóttir на засіданні БДІПЛ ОБСЄ наголосив, що «права людини є справді невіддільними від поняття безпеки, не може бути жорсткої безпеки без поваги до прав людини та стійких демократичних інститутів, оскільки культура демократії зрештою є культурою миру» [13]. Саме тому у структурі цінностей безпека людини виступає як інтегральна цінність, що об'єднує низку інших фундаментальних цінностей. Мова йде, найперше, про безумовну цінність життя, яке розглядається як біологічна основа буття людини. Людська гідність є основою визнання цінності особистості, її неповторності, індивідуальної унікальності в особистісних характеристиках та прагненнях. Свобода людини як основоположна цінність визначається практичною можливістю автономного вибору, самостійному визначенні життєвих пріоритетів та свободі дій. Цінність справедливості реалізується через рівність у забезпеченні умов безпечного існування. Таким чином, безпека людини є ціннісно інтегрованим простором, де матеріальні та духовні цінності взаємодоповнюють одна одну.

Сучасне суспільство характеризується ціннісним плюралізмом та динамікою, що безпосередньо впливає на розуміння безпеки. Якщо в традиційному суспільстві безпека асоціювалася переважно з фізичною цілісністю та стабільністю соціального статусу, то в сучасному суспільстві на перший план виходять такі цінності, як: психологічна безпека, пов'язана з відчуттям захищеності, потребою емоційного комфорту. Новим виразом безпеки є ідентифікаційна безпека щодо можливості збереження та розвитку власної ідентичності. Зростає значимість екологічна безпека, що передбачає збереження здорового довкілля не тільки для певного регіону, а в загальних масштабах. Цінністю стає інформаційна безпека, яка полягає у захищеності від певних маніпуляцій та несанкціонованого втручання у приватне життя. Ця динаміка свідчить про те, що система цінностей суспільства безпосередньо визначає зміст і пріоритети безпеки людини. Система, яка є доволі змінною, оскільки відображає динамічні процеси соціальних змін сучасного суспільства, з іншого – відносно стабільною через систему людських цінностей, які є безумовними, а саме: життя, свобода, справедливість. Ще один важливий аспект безпеки закладений у самому процесі людської комунікації, здатності людей визнавати та сприймати цінності один одного, що вказує на комунікативний вимір безпеки як необхідної умови здійснення міжсуб'єктної взаємодії.

Аналізуючи сутність категорії безпеки людини, варто погодитися з групою авторів, які наголошують, що з позиції методологічного підходу концепція людської безпеки не є монолітною теорією, скоріш, це філософсько-нормативна платформа для всіх тих, хто вважає, що людина та її інтереси мають бути «точкою відліку» у процесі вироблення зовнішньої політики, як і всіх міжнародно-політичних процесів [14, с. 4]. Саме тому, як і будь-яка цінність, безпека потребує захисту, вимагає конкретних гарантій. Правове забезпечення безпеки людини ґрунтується на певній системі цінностей, яка знаходить своє вираження в принципах і нормах права. До ключових аксіологічних принципів правового забезпечення безпеки людини належить, зокрема принцип пріоритету безпеки людини перед державними та іншими колективними інтересами. Цей принцип знаходить своє закріплення

в положеннях Конституції України, що визначають людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку в якості найвищої соціальної цінності [15]. Ця норма має фундаментальне значення для формування ціннісної парадигми національного правопорядку. На сьогодні більшість авторів приходить до висновку, що «при формуванні синтетичної концепції безпеки повинен бути здійснений принциповий вибір між концепціями, орієнтованими тільки на захист інтересів осіб, нації чи окремих держав, і концепціями цілеспрямованого впливу в інтересах нації, осіб і держави для найбільш повного задоволення їх потреб як цілісного організму» [16, с. 40]. Саме тому, ефективне забезпечення безпеки неможливе без комплексного підходу, що враховує економічні, соціальні, екологічні та інші аспекти. Сучасному суспільству варто усвідомити і визнати взаємозв'язок та взаємовизначальність різних рівнів та видів безпеки, відповідальність за яку несуть усі рівні соціальної організації суспільства, а саме індивід, громада, регіон, держава, міжнародна спільнота.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах збройної агресії, посиленням кризових явищ у зовнішній та внутрішній політиці, новими соціальними викликами, концепція безпеки людини набула особливої актуальності. На сьогодні традиційне розуміння безпеки лише як відсутності загроз фізичній цілісності індивіда виявилось недостатнім, оскільки не охоплює всієї множини важливих аспектів не тільки безпечного існування людини в суспільстві, але й можливостей для реалізації людського потенціалу. Саме тому, безпеку людини слід розглядати як комплексне явище, що поєднує у собі політичну, економічну, соціальну, правову, екологічну, інформаційну, культурну та інші складові. Це безумовні ціннісні аспекти життєвого простору людини. Розвиток концепції безпеки людини в аксіологічному вимірі відкриває якісно нові перспективи для розуміння призначення держави та права в сучасному суспільстві, де право виступає не лише інструментом соціального регулювання та контролю, але й засобом утвердження цінностей безпеки, свободи та гідності людини. Аксіологічний вимір концепції безпеки людини розкриває її значення як фундаментальної цінності, що визначає сенс і призначення сучасної правової системи. У якій би критичній ситуації не перебувало суспільство людина має залишатися мірою права, безпеки та державної доцільності. Аксіологічний вимір безпеки людини визначає, що гідність, свобода, фізична та соціальна безпека людини формують ціннісну основу легітимності державної влади. Відповідно, людиноцентрична модель безпеки має бути нормативною та ціннісною основою реформування безпекового сектору.

Література

1. Питання безпеки людини в контексті реформування безпекового сектору країн Східної Європи : дослідження / за заг. ред. М. Хилька, О. Титарчука. Київ, 2017. 68 с. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/13421.pdf

2. Acharaya A. Human Security. The Globalization of World Politics (6th edn). Oxford University Press, 2020. P. 449–462. URL: https://www.researchgate.net/publication/339956544_Human_Security

3. Безпека людини: особливості та можливості впровадження в Україні. С. Баглай, А. Боброва, Г. Герасим, Ю. Каздобіна, Б. Кормич, Т. Маляренко, Є. Монастирський / за редакцією О. Міхеєвої. К., 2021. 106 с. URL: https://ua.boell.org/uk/2021/12/09/bezpeka-lyudyny-osoblyvosti-ta-mozhlyvosti-vprovadzhennya-v-ukrayini

4. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи. К. : ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2013. 42 с.

5. United Nations Development Programme, Human Development Report. New York : Oxford University Press, 1994. URL: https://digitallibrary.un.org/record/240220?v=pdf#files

6. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

7. Швейцер А. Культура і етика. К. : Наукова думка, 2005. 456 с.

8. Цой Т. Взаємозв'язок культури та етики у філософії Альберта Швейцера. *Грааль науки* : міжнародний науковий журнал. 2023. № 30 (серпень). С. 272–273. DOI: 10.36074/grail-of-science.04.08.2023.043.

9. Latvia Human Development Report: 2002-2003: Human Security. 2003. UNDP, Riga. 156 s.

10. Martin M., Owen T. Routledge Handbook of Human Security (1st ed.). Taylor and Francis. 2013. 368 с. URL: https://www.perlego.com/book/1546878/routledge-handbook-of-human-security-pdf

11. Paris R., Thomas K. Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*. 2001. Vol. 26. № 2. P. 87–102.

12. Annan Kofi. 2000. «Secretary-General Salutes International Workshop on Human Security in Mongolia». Two-Day Session in Ulaanbaatar, May 8–10, 2000. Press Release SG/SM/7382. URL: https://press.un.org/en/2000/20000508.sgsm7382.doc.html

13. Людський вимір безпеки в Україні. Харківський інститут соціальних досліджень. URL: https://khisr.kharkov.ua/liuds-kyy-vymir-bezpeky-v-ukraini/

14. Воротнюк М., Сушко О. Людська безпека як імператив сучасної епохи: переніс фокусу з держави на людину. Київ : Фонд ім. Фрідріха Еберта: представництво в Україні. 2010. 18 с. URL: https://collections.fes.de/publikationen/ident/fes/07749

15. Конституція України. Прийнята 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

16. Турченко О. Г. Щодо розуміння категорії «безпека» як загальнолюдської цінності. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. (Квітень 2023). С. 34–46. DOI: https://doi.org/10.31558/2786-5835.2022.2.5.

References

1. Khylko, M., Tytarchuk, O. (2017). Pytannia bezpeky liudyny v konteksti reformuvannia bezpe-kovoho sektoru krain Skhidnoi Yevropy [Human security issues in the context of security sector reform in Eastern Europe]. Kyiv. 68 p. Retrieved from: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/13421.pdf [in Ukrainian].

2. Acharya, A. (2020). Human Security. In The Globalization of World Politics. Oxford: Oxford University Press. P. 449–462. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/339956544_Human_Security [in English].

3. Bahlai, S., Bobrova, A., Herasym, H., Kazdobina, Yu., Kormych, B., Maliarenko, T., Monastyrskyi, Ye. (2021). Bezpeka liudyny: osoblyvosti ta mozhlyvosti vprovadzhennia v Ukraini [Human security: features and possibilities of implementation in Ukraine]. Kyiv. 106 p. Retrieved from: https://ua.boell.org/uk/2021/12/09/bezpeka-lyudyny-osoblyvosti-ta-mozhlyvosti-vprovadzhennya-v-ukrayini [in Ukrainian].

4. Amelchenko, N. (2013). Tsinnosti obiednanoi Yevropy [Values of united Europe]. Kyiv : NGO “Laboratoriia zakonodavchykh initsiatyv”. 42 p. [in Ukrainian].

5. United Nations Development Programme. (1994). Human Development Report 1994. New York : Oxford University Press. Retrieved from: https://digitallibrary.un.org/record/240220?v=pdf#files [in English].

6. United Nations. (1948). Universal Declaration of Human Rights. Adopted by General Assembly Resolution 217 A (III), 10 December 1948. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in English].

7. Schweitzer, A. (2005). Kultura i etyka [Culture and ethics]. Kyiv : Naukova dumka. 456 p. [in Ukrainian].

8. Tsoi, T. (2023). Vzaiemozviazok kultury ta etyky u filosofii Alberta Shveitsera [Interrelation of culture and ethics in Albert Schweitzer’s philosophy]. *Hraal nauky – The Grail of Science*. 30. 272–273. DOI: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.08.2023.043 [in Ukrainian].

9. United Nations Development Programme. (2003). Latvia Human Development Report 2002–2003: Human Security. Riga : UNDP. 156 p. [in English].

10. Martin, M., Owen, T. (2013). Routledge Handbook of Human Security (1st ed.). London – New York : Routledge. 368 p. URL: https://www.perlego.com/book/1546878/routledge-handbook-of-human-security-pdf [in English].

11. Paris, R., Thomas, K. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*. 26 (2). 87–102. [in English].

12. Annan, K. (2000). Secretary-General salutes international workshop on human security in Mongolia. Press Release SG/SM/7382, May 8–10, 2000. Retrieved from: https://press.un.org/en/2000/20000508.sgsm7382.doc.html [in English].

13. Kharkiv Institute for Social Research. (n.d.). Liudskyi vymir bezpeky v Ukraini [Human dimension of security in Ukraine]. Retrieved from: https://khisr.kharkov.ua/liuds-kyy-vymir-bezpeky-v-ukraini/ [in Ukrainian].

14. Vorotniuk, M., Sushko, O. (2010). Liudska bezpeka yak imperatyv suchasnoi epokhy: perenis fokusu z derzhavy na liudynu [Human security as an imperative of the modern era: shifting the focus from the state to the individual]. Kyiv : Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. Retrieved from: https://collections.fes.de/publikationen/ident/fes/07749 [in Ukrainian].

15. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Adopted on June 28, 1996. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text [in Ukrainian].

16. Turchenko, O. H. (2023). Shchodo rozuminnia katehorii “bezpeka” yak zahalnoliudskoi tsinnosti [On understanding security as a universal human value]. *Pravnychyi chasopys Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa – Law Journal of Vasyl Stus Donetsk National University*. 2. 34–46. Retrieved from: https://doi.org/10.31558/2786-5835.2022.2.5 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025